

NÉPMŰVELŐK EGYMÁS KÖZT

Felvidéki népművelésünk feladatai

Most, amikor a Felvidék örvendetes visszacsatolásával 868 községünk tért vissza az anyaországához — (500-nál kevesebb lélekkel: 322, 1000-nél kevesebb lélekkel: 228, 2000-nél kevesebb lélekkel: 163, 10.000-nél kevesebb lélekkel: 86 község) —, valóban különös figyelmet érdemelnek azok a lelkes magyar szavak, amelyeket a Felvidék népműveléséről Varga Imre tollából olvashatunk Oláh György „Egyedül vagyunk” című kitűnő folyóiratának decemberi számában:

„A felvidéki magyarság a kisebbségi sorsban kiépitett magának egy, a népi tömegeket átfogó célirányos népművelő szervet; a Szlovenszói Magyar Kultúr-egyesületeket.

A SZMKE munkája volt az, hogy a parasztságban rejlő sok képességet és nemzeti erőt kibontakoztassa. Az eszközök, melyek rendelkezésünkre álltak: a helyi szervezetek, egy földrajzilag is összefüggő területen lévő több helyi szervezet által alkotott körzetek s végül a központ voltak. A központ gondoskodott a bizottság által egy évre kidolgozott munkaprogramm véghezviteléről; az egyes vezetőkkel, főként a körzeti titkárokkal körlevelek útján tartotta a kapcsolatot, a helyi szervezetek számára pedig a minden hétre előre kidolgozott összejeveteli anyagot nyomtatott formában juttatta el. Elértük azt, hogy az egész kisebbségi magyarság napról-napra ugyanazt a népművelő anyagot hallotta s ezzel hozzájárultunk az egységes társadalom kialakításához. A munkafüzetek négy összejevetel teljes anyagát, így a történelmen kívül irodalmat, kisebbségvédelmi, szórakoztató és valamilyen aktuális kérdéssről szóló előadást foglaltak magukba. Havonta jelentek meg, októbertől májusig.

Az a tapasztalatunk, hogy a falusi élet sokoldalúsága a magyar gazdát amúgy is beállítja a mozgalmi életbe. A községi képviselőtestületek, az úrbéres közössé-

gek, a presbitériumok, iskolaszékek, a falusi közmunkák mind a falu népének közéleti tevékenységét kívánják s gyakran akad köztük olyan, aki önálló úton indul el, szövetkezetet, kultúregyesületet, esetleg másirányú közösséget szervez meg a faluban s ezeket vezeti. Főtörekvésünk az évi anyag összeállításánál tehát nem lehetett más, mint az, hogy ezen sokoldalú tevékenységükben segítségükre lehessünk, nem pedig az, hogy újabb munkafeladatot rójunk a vállukra nemzeti kötelesség ürügye alatt. Megfelelő irányítással munkába kellett állítani mindenkit, hogy a helyzetet ismerő, otthon élő emberek irányításával, *bévíről* indulhasson meg az átalakító folyamat. Ilyen formában a kultúrmunka nemcsak vasárnapi szórakozást, hanem szellemi, gazdasági és politikai megerősödést is jelentett. Ezzel az egyedül álló s csak egymás mellett élő tömegeket egy nagy egységbe forraszthatjuk, a népet öntudatos nemzeté nevelhetjük. A munkát vándorkönyvtárak, színelőadásra kiválogatott művek kikölcsonzése, idegen előadók körútjainak megszervezése, vetítőgépek felhasználása, vezetői kurzusok és összejevetelek megrendezése kíséri.

Minden kultúrmegmozdulásunknak a *népközösséget* kell szolgálnia. Csak az ilyen törekvések tehetik a magyar népet jól szervezett, igazi kultúrnéppé.

A fehérgyarmati járás a „Népművelési Törzslapok” tükrében

Hazánk legszegényebb területe két ségtelenül a fehérgyarmati járás. Szatmár vármegyének ez a járása a Szamos és a Tisza között fekszik. Valamikor árvízjárta földek voltak ezek a terüle-

tek, de mióta a folyókat szabályozták, még az itt kanyargó Túr-patak sem szokott áradásokat okozni. De azért a folyóvizek kellő nedvességet adnak a talajnak s így az jó termőföldekben bő-

velkedik. Néhol a régi mocsaras területekből megmaradt egy-egy folt, megőrizve a gyékényfonás mesterségét, mint háziipari foglalkozást, másutt meg kitűnő kenderáztató tavakat nyújt a falvak népének.

A járás területén 40 község fekszik. Ezek közül legnagyobb az 5227 lelket számláló Fehérgyarmat, legkisebb Nemesborzova 140 lakossal. 500-nál kevesebb lakosa van 12 községnek, 500—1000 lakosa 18 községnek, 1000—1500 lakosa 6 községnek, 1500-nál több lakosa 4 községnek. A járás területén az 1930-iki népszámlálás adatai szerint összesen 35.053 lakos él. A községek közül politikailag 2 nagyközség, 38 kisközség. A 38 kisközség 12 körjegyzőséghez tartozik.

A lakosság 90 százaléka református vallású. 39 községben van református templom s csak 5 községben katolikus egyház. Valamikor Kölcse lakosai között voltak tót telepések is. Ezek rég elmagyarosodtak s csak az evangélikus vallás mutatja hajdani nemzetiségüket. A lakosság tehát nemzeti szempontból nagyon tiszta: 95% magyar anyanyelvű és 5% zsidó.

Népközpontból 1 tanító működik 13 községben, 2 tanító 16, 3 tanító 8 és háromnál több tanító 3 községben. Annál szomorúbb, hogy néhol egy tanteremben 80—100 tanköteles gyermek szorong és a tanerők számát az egyházak szűkössége miatt nem lehet szaporítani. Érdemes megemlíteni, hogy ebben a járásban nincs egyetlenegy állami iskola sem.

A túlszűfolt iskolák következtében aztán nem csoda, ha az analfabéták száma ijesztő mértékben mutatkozik egyes községekben. Az 1930. évi népszámlálás adatai szerint 18 százalék az írástudatlanok száma Jánk és Csaholc községben, 15% Szatmárcséken, 13% Milótán, 12% Fehérgyarmaton, 10% Panyolán, Nagyar, Kisar és Tiszabecs községekben. Ezzel szemben 6 községben nincs analfabéta, 4 községben pedig nem éri el a számuk a lakosság 5%-át sem.

A nép jellemét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy nyakas kuruc ivadékok élnek az egyes községekben. A nemzeti jelleget külsőségekben nem igen őrzik meg. Népviselet csak Nemesborzova, Milota, Uszka és Tiszacsécsé községekben található s az ősi magyar táncokat is csak ott községben gyakorolják. Kevés népszokás maradt fenn, ami sajnálatos vesztesége nemzeti életünknek. A hosszú téli estéken a fonókat megtartják Szamosújlakon, Kisnaményban,

Nagyszekeresen, Milótán. Betlehemesek járnak karácsony körül Fehérgyarmaton és Kispaládon, ismerik a kalácsa munkát Nagyszekeresen és Tiszakóródon. Néhol még vannak karácsonyi, illetve húsvéti népszokások és fennmaradtak az ősi lakodalmi szokások Kisar községben, melynek lakosai „rátarti emberek, jusson civakodók”. Végül megemlíthetjük, hogy megmaradt Tiszabecs községben a régi rossz szokás: a halotti tor.

Tovább vizsgálva az adatokat, meglep a közmondás igazsága: ahány ház, annyi szokás. Lám, e törzslapok elárulják, hogy „istenfélő, szorgalmas nép” lakik Majtis, Kisnamény, Fülesd, Sonkád, Nábád községekben, „pártoskodó és cifrázkodó” Kispaládon, Botpaládon és Nagyarban „mulatós, de azért szolid nép” Tiszabecs, Milota és Uszka községekben, — „jóérzésű a nép” Kömörő, Penyige, Turistvándi és Matolcs községekben. Csaholcon — panasolja a törzslap — a nép a nyomora miatt „szélsőséges”, Zsarolyánban pedig az a baj, hogy a népet „a zsidók befolyásolják”.

A református vallás erőteljesen nyomja rá bélyegét a fehérgyarmati járás községeire. Büszkéek lehetnek ezek a kis tiszaháti, szamosmenti falvak, hogy ők adták a reformátusoknak Kiss Aront, Balogh Pétert és Milotai Nyilas Istvánt, akik debreceni püspökök voltak. Tiszacsécsé községben született a nagy magyar író: Móricz Zsigmond. Az irodalomtörténetből tudjuk, hogy járt Kisar községben Petőfi Sándor a Tisza partján, „ahol a kis Túr siet beléje, mint a gyermek anyja kebelére” és itt, Szatmárcséken alusza örök álmát a Himnusz halhatatlan költője, Kölcsey Ferenc.

Történelmi emlékekben nem gazdag vidék. Panyola határában a régészek cölöpépítmények nyomaira bukkantak. Vámosoroszi községben regélik: a község onnan vette nevét, hogy egyszer itt Mátyás királytól vámot szedtek az oroszok. Ez a község arról is nevezetes, hogy református templomát török félhold díszlik. Kisszekeres határában nagy birtokot adományozott a császár Haynaunak, az aradi vértanúkat kivégeztető osztrák tábornoknak s ez a birtok még ma is az ő utódainak a kezén van.

Szinte megdöbbentő, milyen gazdasági helyzetben tengődik ennek a járásnak derék, magyar népe.

Ha az ember a községek főútvonalait nézi, kellemes benyomásokat szerez a községekről, mert a házak körül dús virágoskertek pompáznak, az udvar és a ház pedig mindenütt gondozott, tiszta. Azonban a külső utcákon egész sereg

A nemzeti műveltség

Kimélyítését
szolgáló
Kiadványok

első 12 kötete
már megjelent

Érteket a Könyveket

a Magyar Népművelők
Társaságának minden
tagja 25 és 50 filléres árban
megszerezheti

olyan házat láthatunk, melyeknek fala csak alig pár arasznyira áll ki a földből, s ezekben a földkunyhókban él a járás területén mintegy 1700 sokgyermekes család, mert ebben a járásban, Istennek hála, még egészséges a magyar család termőága.

A birtokmegoszlás egészségtelen. Az egyes községekben pár kisgazda mellett sok törpebirtokos és még több nincstelen magyar él. A szegény és inséges nép számaránya csaknem minden községben meghaladja az 50%-ot, 7 községben van 1000 holdnál nagyobb terjedelmű nagybirtok és a járás területén 91 közép-birtok és a járás területén 91 közép-birtok fekszik. Kisszekeres határának 86%-a, Kömörő határának 75%-a, Géberjén 60%-a, Csaholc 55%-a, Jánk 65%-a nagy-, illetve középbirtokosok kezén van. A nép tehát nem ok nélkül várja az egészségesebb birtokmegoszlást.

Ezek a hevenyében felsorolt adatok igazolják, milyen sok szociális nyomor húzódik meg ezekben a kis magyar községekben. A kormány tehát nem hiába választotta ki éppen ezt a járást arra a célra, hogy nagyobb arányú szociális segélyezéssel próbálja megjavítani a nép életszínvonalát. Megalakították a „Közjóléti szövetkezetet” 1 millió pengő alapítókéval az állam pénzéből s ez a szövetkezet gondoskodik a szegénygyermekek tejjel való ellátásáról, a nélkülözők étkeztetéséről és a munkanélküliek foglalkoztatásáról stb.

A szélsőséges társadalmi viszonyok miatt nem lehet egészséges a községek társadalmi helyzete sem. Az egyházak keretében működő énekkarok és ifjúsági egyesületek szépen teljesítik hivatásukat, ám a polgári társadalom egyesületeinek száma és hatóereje nagyon csekély.

Hat községben alakult „Gazdakör”, 10 községben „Lövészegyesület”, Fehérgyarmaton pedig van „Iparoskör” és „Uri Kaszinó”. Hangya-szövetkezet működik 13 községben, Központi Hitelszövetkezeti fiók 3 helyen. Szinte megdőbbentő, hogy 27 községben még nem volt eddig semmi kézzelfogható eredménye sem a szövetkezeti gondolatnak, pedig a jövő magyar gazdasági élet rendszerét el sem lehet képzelni szövetkezetek nélkül.

Tanulságos az egészségi adatok vizsgálata is. Fehérgyarmaton 8 orvos lakik, a többi 39 községben összesen csak 7. Matolcsnak 1505, Kisarnak 1113, Milótának 1030, Tiszakörödnak 1193 lakosa van, de ezekben a községekben nincs orvos. Pedig nemzeti érdek volna, hogy a fajfenntartás szempontjából egészséges Szatmár vármegye magyar népet fokozottabb éberséggel gondozzák egészség-

ügyi hatóságaink. Ezen a területen ugyanis a születési arányszám nagyon kedvező. Sok községben a dupláját is eléri az országos átlagnak s 16 községben ez az arányszám meghaladja a 30 ezreléket. Milyen szomorú jelenség ezzel szemben az, hogy Fehérgyarmaton, Kispaládon, Penyigén és Kisarban évről-évre csökken a születési arányszám, sőt már egyes helyeken az egyke bűne is felütötte a fejét.

A népbetegségnek is többféle fajtájával találkozunk a fehérgyarmati járásban. Tüdővészben még aránylag mindig igen sokan halnak el. 6 községben nagyobb számban élnek golyvások, vérbajjal fertőzött egy község és 12 községben igen magas százalékot jelent a maláriás megbetegedések száma. Malária szempontjából nyilván ez az ország egyik legelhanyagoltabb vidéke.

Íme, milyen sok értékes adatot találhatunk a fehérgyarmati járás népművelési törzslapján. Ha ezeket az adatokat népművelési szempontból vizsgáljuk, rengeteg feladat áll a népművelők előtt, melyeknek helyes megoldásától függ, vajjon sikerül-e megjavítani népünk szociális helyzetét és tudjuk-e komolyabb mértékben felemelni népművelési színvonalát, mert ezek nélkül az eredmények nélkül kárba vessz minden fáradozásunk és áldozatunk, amit ennek a területnek megmentése érdekében hoz akár az állam, akár a helyi hatóságok valamelyike, akár pedig a lelkes népművelő népd.

Mi volna tehát a teendők népművelési szempontból? Ki kell dolgozni egy minden részletre kiterjedő *egységes fejlesztési tervet*, nemcsak a járás területére, hanem ennek keretei között minden község számára is. Ha ez elkészül, akkor következik az a másik feladat, hogy ezt az összefoglaló tervezetet mutassuk be a járás területén élő faluvezetőknek: lelkészeknek, jegyzőknek, tanítóknak, orvosoknak, akiknek az volna a kötelességük, hogy a falu népével ismeressék meg a községek fejlesztési tervét és a népművelési tevékenység útján próbálják a kitűzött célokat községükben minél előbb népszerűsíteni, megvalósítani.

Nem méltó faluvezetői állásba olyan férfi, aki csak a hivatal ablakán keresztül látja és ismeri működési területét. Itt van a tizenkettedik órája annak, hogy ha van is, félretegyünk minden személyi sérelmet, ellentétet, ami elválaszthatja egymástól a község vezető tényezőit, mondjunk le a kényelemszeretet semmittevéséről s egyesült erővel teremtsünk új magyar életet az ősi föld felett!

Földes Ferenc